

Mig Segre

Unitat 3

COMARCA:	Pertany íntegrament a la comarca de la Noguera.	
SUPERFÍCIE:	14.006 ha	
MUNICIPIS:	Majoritàriament es correspon amb el terme municipal d'Artesa de Segre. A la banda oriental de la unitat hi ha petites parts dels termes de la Baronia de Rialb i Ponts. A l'occidental, del terme municipal de la Foradada.	

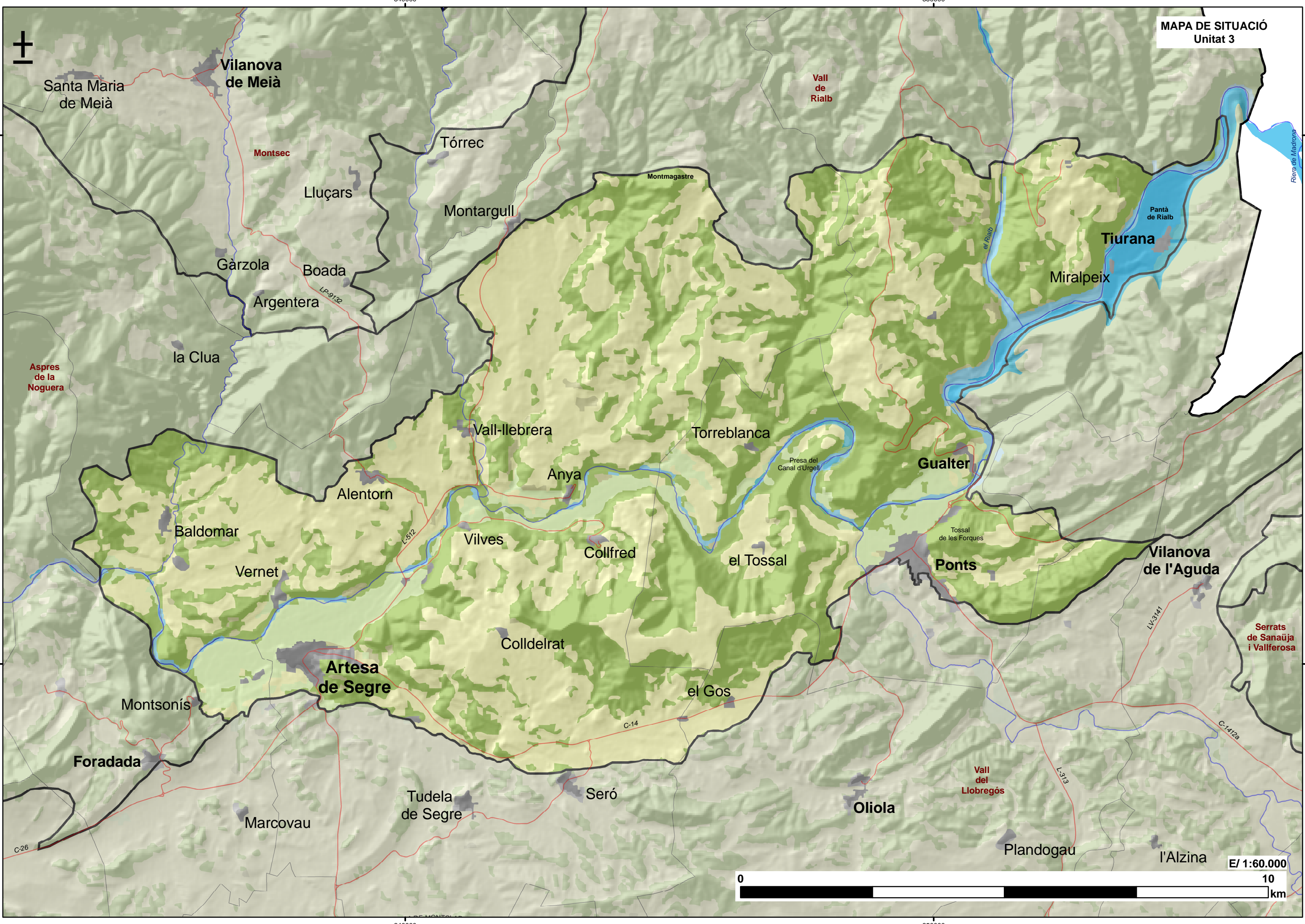
Trets distintius

- La unitat coincideix amb el tram mitjà del riu Segre. Fisiogràficament, es correspon amb un altiplà dissectat per l'erosió d'aquest riu i dels seus afluents, els quals han modelat valls relativament obertes i planeres. Les terrasses fluvials superiors han estat fortament erosionades i escampades pels tossals immediats, mentre les inferiors formen una banqueta contínua al costat del riu, intensament aprofitada pels conreus de regadiu.
- L'agricultura tradicional de secà entre Artesa de Segre i Ponts constitueix un element característic d'aquesta unitat, que s'alterna amb els cultius de regadiu en parcel·les amb la morfologia peculiar de les zones d'horta.
- La meitat del territori es considera connector biològic. A la part més occidental de la unitat hi ha la zona nord de les Valls del Sió-Llobregós, espai inclòs a la Xarxa Natura 2000. D'altra banda, la Reclosa del Canal d'Urgell és una zona humida amb una bona representació d'hàbitats aquàtics i terrestres, que adquireix més valor en inserir-se en un medi de muntanya mitjana.
- Artesa de Segre i Ponts són els nuclis de població més importants de la unitat, a més han estat tradicionalment viles mercaderes intermediàries entre la plana i la muntanya. La seva situació estratègica es deu a què es troben a l'encreuament diagonal dels eixos Lleida-Andorra-Barcelona.
- Zona d'antiga ocupació humana, com revelen els registres d'interessants elements de diferents èpoques de la història. L'atractiu d'indrets com el poblat ibèric d'Antona o la cova d'Antona (patrimoni artístic de la Humanitat) dona a la unitat Mig Segre un alt valor paisatgístic, atès que des d'ambdós llocs es pot gaudir de panoràmiques molt interessants. A més, a la unitat es localitza un gran nombre d'esglésies, monestirs i castells, des de molts dels quals es poden observar també panoràmiques destacables.
- Les rutes Anya-Montmagastre, Seró-Colldelrat i Artesa de Segre- Baldomar tenen un alt valor escènic.

El riu Segre al pont d'Alentorn; vista aigües amunt del pont. Imatge presa el novembre de 2005.

MAPA DE SITUACIÓ
Unitat 3

E/ 1:60.000

CARACTERITZACIÓ DEL PAISATGE

Elements naturals i humans que constitueixen el paisatge

Clima: El clima és de tipus mediterrani subhúmit continental, amb temperatures mitjanes anuals compreses entre els 12 i els 13°C, i precipitacions mitjanes anuals de 550 a 650 mm. Les boires acostumen a aparèixer a l'hivern al fons de les valls. Tot plegat motiva que la vegetació sigui predominantment planoperennifòlia, encara que a les obagues poden aparèixer bosquets de fulla marcescent.

Litologia i geomorfologia: Els materials geològics que afloren en el territori són, predominantment margues, lutites, gresos i esporàdicament microconglomerats terciaris continentals. Els materials de textura més grollera conformen diversos sistemes de paleocanals que s'estenen per una gran part de la unitat.

Figura 3.1. Panoràmica de conreus extensius de secà, des de la carretera L-512 d'Artesa de Segre a Isona. Al fons, imponent, el Montmagastre (05.11.2005).

Les roques es presenten en capes horitzontals o suaument plegades, tot i que en la proximitat dels relleus prepirinencs la complexitat estructural augmenta, fins al punt d'aparèixer alguns plecs diapírics que han dut els materials triàsics del Keuper a perforar les roques terciàries i donar lloc, per exemple, al relleu del Montmagastre (fig.3.1) amb el

seu perfil característic i visible des de molt lluny. El color generalitzat dels materials aflorants no recoberts de vegetació és ocre-vermellós, coloració típica de la major part dels materials terciaris d'origen continental. Aquesta coloració solament es veu modificada a les rodalies del Montmagastre, per tonalitats vermelloses vives degudes a la presència de guixos i argiles triàsiques.

El tram mig del riu Segre vertebra i dona estructura a aquest territori, situat majoritàriament entre els 300 i els 500 m d'elevació. El pendent mitjà és del 18%.

Xarxa hidrogràfica: La unitat *Mig Segre* es caracteritza per tenir el **riu Segre** com a curs principal, cosa que li confereix una particularitat paisatgística important. Afluents del Segre que travessen aquesta unitat són, aigües amunt de Ponts, el **Rialb** per la dreta, a Gualter, ara interceptat per la presa; el **Llobregós** per l'esquerra també a Ponts; i finalment, el **Boix**, també per la dreta a Baldomar.

Vegetació i usos del sòl: El principal domini potencial de vegetació de la unitat és el carrascar (*Quercetum rotundifoliae*), encara que actualment els boscos de carrasca són escassos i fragmentaris, a causa de l'explotació actual i històrica per obtenir-ne llenya i carbó vegetal. En el seu lloc, la vegetació natural que sovintega són bosquines més o menys extenses de garric o coscoll (*Rhamno lycioidis-Quercion cocciferae*) i brolles calcícoles (*Rosmarino-Ericion*), freqüentment acompanyades de pinedes de pinassa (*Pinus nigra* subsp. *salzmannii*) o de pi blanc (*Pinus halepensis*). Tanmateix, la major part d'aquest domini ha estat ocupat per les terres agrícoles dedicades al conreu de cereals d'hivern.

A les obagues més pronunciades, el domini potencial de vegetació correspon a la roureda de roure de fulla petita (*Violo willkommii-Quercetum fagineae*). Quant a etapes serials, trobem, d'una banda restes de rouredes acompanyades de joncedes (*Aphyllanthion*), i, de l'altra, pinedes de pinassa. A la zona de ribera del riu Segre i dels principals torrents de la zona s'instal·len comunitats de bosc de ribera (*Populion albae*).

L'agricultura tradicional de secà entre Artesa de Segre i Ponts constitueix un element característic d'aquesta unitat, encara que és destacable la presència de cultius de regadiu anteriors al canal d'Urgell, en parcel·les amb la morfologia peculiar de les zones d'horta de les planes més amples. Aproximadament el 47% de la unitat presenta una bona o moderada aptitud agrícola. Es concentren les terres de major aptitud a la meitat oest de la unitat, on la vall és més ampla, en concret a la plana d'inundació del riu Segre aigües amunt d'Artesa de Segre.

Actualment, cal tenir en compte el considerable nombre de cultius en estat d'abandonament que es troben a les cotes altes, formades en gran mesura per restes d'antigues terrasses de pedra seca amb fruiterars de secà. A les terres d'Artesa de Segre properes al riu es practiquen cultius de cereals d'estiu (panís) i hortícoles, principalment patates.

El possible creixement de boscos productius només presenta limitacions moderades en aquesta unitat. Quant a la caça, aquesta unitat cal considerar-la òptima per a la caça major. Aquesta s'aprofita, tant de l'existència d'una gran quantitat d'hàbitats amb vegetació natural i forestats, com dels conreus de reg, principalment panís, dels voltants d'Artesa de Segre i Ponts. En canvi, la caça menor està limitada a les zones de conreu de secà de la unitat.

Es detecta un augment de l'ús del sòl industrial i la proliferació de granges a les rodalies de les poblacions i a la vora de les carreteres.

Poblament: La ciutat d'**Artesa de Segre** i la vila de **Ponts** són els nuclis de població més importants, amb la densitat de població més elevada, de la unitat Mig Segre. Ambdós són després de Balaguer, els nuclis de població més importants de la comarca de la Noguera. Han estat tradicionalment viles mercaderes, intermediàries entre la plana i la muntanya. Actualment, ambdues poblacions disposen d'indústria, tot i que la seva especialitat és el comerç. La situació estratègica d'ambdues poblacions es deu a l'encreuament diagonal dels eixos Lleida-Andorra-Barcelona.

Figura 3.2. Imatge antiga d'Artesa de Segre amb les muntanyes prepirinenques, pertanyents a la unitat Aspres de la Noguera al fons. Imatge cedida pel Servei d'Audiovisuals de la Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida.

De la fortificació **d'Artesa de Segre**, defensa natural de la vall, se'n tenen ja notícies l'any 1036. La vila s'estén entre el turó de Castellet (476 m) i la riba esquerra del Segre, a 318 m d'altitud. Cruïlla del camí axial del Segre, que travessa la població, amb la carretera de Tàrrrega a Barcelona, que s'inicia a l'angle superior esquerre i que continua vers la conca de Tremp. Es crea, per tant, amb un patró axial, però finalment ha acabat assolint una morfologia urbana radial. Els camps agrícoles ocupen la plana entre el Segre i la població.

Un dels elements que més caracteritza Artesa de Segre és la quantitat de pobles i nuclis agregats al municipi: sumen un total de 20 entitats. La població actual és de 3.696 habitants i el planejament vigent són les normes subsidiàries del 27/06/1990, amb una reserva de sòl urbanitzable considerable.

Entre la muntanya de Sant Pere i la riba del Segre s'emplaça la vila de **Ponts**, dominada per l'antic castell. En aquesta població conflueixen tres vies antigues: el camí paral·lel al Segre; el situat al nord, (camí de Cervera); i el camí que menava vers Solsona. Ponts és, per tant, una cruïlla de camins que, a més, constitueixen un nus estratègic d'accés al Pirineu. És el centre d'un actiu mercat des de fa temps. La població actual és de 2.378 habitants i el planejament vigent són les normes subsidiàries del 23/12/1986, amb un sòl urbanitzable de 24,92 ha.

Altres nuclis de tipologia rural i majoritàriament alineats al riu Segre són: Baldomar, Colldelrat, Alentorn (fig. 3.3), Vall-Ilebrera, Anya, Torreblanca o Gualter, els quals destaquen sobre la resta dels nuclis, pràcticament despoblats.

Figura 3.3. Alentorn, nucli de tipologia rural pertanyent al municipi d'Artesa de Segre; al fons es pot observar la muntanya de Montmagastre. Imatge cedida per l'Arxiu Mas.

Infraestructures: Aquesta ha estat tradicionalment una zona de pas, on s'han ajuntat les diverses vies de comunicació que uneixen la plana i la muntanya; els dos nuclis més importants de població corresponen als punts de confluència d'aquestes vies: Artesa de Segre i Ponts.

Cal destacar la importància de la carretera principal de connexió entre Balaguer, Artesa de Segre i Ponts, cap als Pirineus, donat el seu paper de connexió dels tres centres econòmics més rellevants de la comarca.

L'arc viari que passa per Artesa de Segre i Ponts delimita el sud de la unitat, cosa que implica que la major part d'aquest paisatge té una accessibilitat molt dèbil. També cal destacar la carretera L-512, que permet unir Artesa de Segre a Isona i Tremp.

L'embassament de Rialb és la infraestructura de producció d'energia més destacable a la zona. Pel territori hi passa també el canal d'Urgell (fig. 3.4) que s'inicia a Ponts derivant aigua del Segre.

Hi ha dos equipaments de tractament de residus.

Figura 3.4. Imatge antiga de Ponts que mostra la construcció de la resclosa per derivar l'aigua al canal d'Urgell. Imatge cedida pel Servei d'Audiovisuals de la Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida.

Evolució històrica del paisatge

De l'època ibèrica hi ha restes de nombrosos poblats, alguns dels quals són continuació d'aquells de la primera edat dels metalls. Convé destacar el poblat d'Antona habitat des del Neolític i posteriorment nucli dels ilergets. És ubicat davant del santuari de Salgar, al marge esquerre del riu Segre, aigües avall d'Artesa de Segre.

Durant l'ocupació sarraïna, aquestes terres foren un límit fronterer; en efecte, el Montmagastre fou un punt sarraí avançat. Berenguer Ramon I, comte de Barcelona, reconquerí les terres del Mig Segre, el 1025.

Són d'època medieval el gran nombre d'esglésies, monestirs i castells escampats pel territori, alguns d'ells visibles a llarga distància, donat que sovint es troben ubicats en llocs enlairats.

D'altra banda, aquestes terres sempre s'han vist beneficiades pel fet d'estar travessades pel riu Segre. L'existència d'hortes molt abans de la inauguració del canal d'Urgell i constituir un lloc de pas fàcil entre les terres del nord i del sud han permès aturar en moltes ocasions el despoblament que altres terres veïnes patiren.

Pere Gil a la *Geografia de Catalunya* de l'any 1600, afirma que el lli i el cànem es cull a les riberes de tots els rius i a tots els llocs on hi ha fonts o sínies per regar. La morera, ens explica, també es planta al Segre per obtenir-ne la seda.

Arthur Young en el viatge que féu a Catalunya l'any 1787, descriu les rodalies de Ponts com una vall ampla amb cultius de rotació de cànem, blat i fesols. També s'interessa per la feina de desfilar els capolls de seda. Tot plegat s'emprava per a una creixent activitat artesanal, de base tèxtil, avui desapareguda.

La inauguració del canal d'Urgell l'any 1862 permet que s'estenguin els conreus de regadiu per algunes contrades situades entre Ponts i Artesa i dona prosperitat econòmica a aquestes terres.

La construcció d'embassaments que es va iniciar al primer quart del segle passat va culminar amb el bastiment de l'embassament de Rialb, l'any 1999, com en anteriors ocasions aquest pantà també ha implicat canvis molt dràstics en el paisatge: eliminació de carrerades i camins, abandonament de terres de conreu, desallotjament i posterior ensorrament de la població en l'emplaçament original (cas de Tiurana i Miralpeix, avui coberta d'aigua). En aquesta ocasió la població s'ha erigit de nou en un altre emplaçament fora de l'abast de les aigües i s'han traslladat els béns culturals identificatius de la població.

Organització actual del paisatge

El tram mitjà del riu Segre vertebrava i dona estructura a aquest territori, situat majoritàriament entre els 300 i els 500 m d'altitud.

La diversitat local (0,48), la riquesa relativa (13,33) i la fragmentació (0,2) d'aquest paisatge són relativament elevades en relació a altres unitats, atesa la presència de cultius herbacis de regadiu (5,8%), boscos d'esclerofil·les (3,9%), formacions caducifòlies (9,4%) i forests aciculifòlies (3,5%), que malgrat que tenen escassa representació superficial, apareixen intercalades en la matriu de conreus herbacis de secà que afecta gairebé la meitat de la superfície (44%), en estreta associació amb abundants bosquines i prats (28,1%), que es fan més abundants a mesura que augmenta l'altitud, vers l'est de la unitat (taula 3.1).

Taula 3.1: Distribució dels usos del sòl en valors reals (ha) i valors relatius (%)

Aigua continental	Vies comunicació	Urbà	Conreus herbacis secà	Conreus herbacis regadiu	Fruiters secà	Fruiters regadiu
536,9	0	171,6	6.164,2	807,7	16,7	16
3,8	0	1,2	44	5,8	0,1	0,1

Vinya	Bosquines i prats	Bosc esclerofil·le	Bosc caducifoli	Bosc aciculifoli	Vegetació de zones humides	Sòls amb vegetació escassa o nul·la
0	3.930,7	404,2	1.315	495,7	0	149,2
0	28,1	2,9	9,4	3,5	0	1,1

La diversitat d'usos del sòl i les pautes fenològiques de la vegetació generen contrastos cromàtics i texturals de gran valor local (fig. 3.5). Els paisatges i el moviment de l'aigua en aquesta unitat són rellevants, però de petita escala, amb textures en la vegetació de ribera que contrasten amb la làmina d'aigua. Les formes verticals de la vegetació a la vora del riu no produeixen la focalització de les vistes, en ser de talles diferents, però assoleixen una densitat i elevació considerables en diversos punts, de forma que enquadren la visió del riu.

Figura 3.5. Montargull i la carretera L-512 d'Artesa de Segre a Tremp. Els usos del sòl en aquest sector es reparteixen entre cultius herbacis de secà i pinedes de pi blanc i pinassa (05.11.2005).

Expressió artística del paisatge

Josep Pla, a la Guia de Catalunya, fa referència a aquesta unitat de paisatge. Compara Artesa de Segre amb Ponts i, després, d'atura a la zona que hi ha entre ambdues poblacions i en fa un retrat paisatgístic detallat.

L'espina dorsal d'aquestes terres és el Segre. En els seus ribatges hi ha les zones més riques. Si Ponts és la capital septentrional de la ribera, Artesa de Segre és el centre de la part baixa més important. Ponts, població de la comarca de la Noguera com Artesa, té tota la seva vida a la carretera. Artesa, però, a més a més, té una horta que li proporciona molta prosperitat i molt benestar. [...] L'horta hi és gran; el Segre, paternal, i la fruita de la contrada té un sabor molt delicat.

Ara continuem Segre amunt. La carretera travessa una regió una mica esmorteïda i trista, sobretot a mesura que anem pujant. El riu baixa, en general, de nord a sud, però ho fa d'una manera anguilejant i curvilínia. Les terres de les seves riberes de vegades s'eixamplen, de vegades s'estrenyen. Quan s'eixamplen apareix la plana fèrtil, amb el regadiu, els horts i els blatdemorars. Per més enllà d'aquestes terres que l'aigua vivifica, el riu passa davant panorames muntanyosos molt pobres de botànica, arrasats. Les cases de pagès rumbegen poc. La maquinària agrícola no abunda pas, tant riu amunt com riu avall. El to general discrepa una mica del normal de Catalunya.

(Pla, 1973: p. 251)

Figura 3.6. Imatge antiga del monestir benedictí de Santa Maria de Gualter. Imatge cedida pel Servei d'Audiovisuals de la Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida.

Al fons documental de l'Institut d'Estudis Ilerdencs es conserven algunes fotografies antigues d'aquesta unitat. Representen diverses imatges del riu Segre al seu pas per Ponts i la seva plana al·luvial. També hi ha diverses postals antigues que mostren el monestir de Santa Maria de Gualter (fig. 3.6) o les obres de construcció de la represa de l'inici del canal d'Urgell a Ponts (fig. 3.4).

Dinàmica actual del paisatge

Aquesta unitat relativament estable. Un 67,3% de la seva superfície no va canviar d'usos del sòl durant el període comprès entre el 1992 i el 2002. La dinàmica recent d'aquesta zona està associada a la construcció de la presa de Rialb, la qual va suposar importants transformacions tant en el vas de la conca com en la conca receptora de l'embassament. El trasllat de la població de Tiurana i el desenvolupament de vies de comunicació són els canvis més significatius que ha comportat el bastiment d'aquesta presa.

Taula 3.2: Índexs d'ecologia del paisatge

Classe	Índexs d'àrea o d'extensió					
	Àrea (ha)		núm. de taques		Mida mitjana	
	1992	2002	1992	2002	1992	2002
1 Bosc d'esclerofil·les	583,2	408,9	147,0	122,0	4,0	3,4
2 Bosc de caducifolis	1.389,9	1.321,8	154,0	128,0	9,0	10,3
3 Bosc d'aciculifolis	1.463,8	490,0	126,0	89,0	11,6	5,5
4 Bosquines i prats	2.447,7	3.962,1	337,0	287,0	7,3	13,8
6 Sòl amb veg. escassa	123,0	150,3	44,0	68,0	2,8	2,2
8 Fruiters secà	20,3	16,6	15,0	9,0	1,4	1,8
9 Fruiters regadiu	-	16,3	-	5,0	-	3,3
11 Conreus herb. secà	6.562,3	6.155,7	140,0	130,0	46,9	47,4
12 Conreus herb. regadiu	1.172,1	805,8	43,0	26,0	27,3	31,0
13 Aigua continental	117,0	533,5	73,0	27,0	1,6	19,8

Classe	Índexs de proximitat		Índexs d'agregació i mescla			
	Distància (m)		Contagi/ Agregació		Grau de mescla	
	1992	2002	1992	2002	1992	2002
1 Bosc d'esclerofil·les	247,5	291,5	0,8	0,8	71,4	66,2
2 Bosc de caducifolis	215,4	254,5	0,8	0,9	86,5	75,8
3 Bosc d'aciculifolis	241,1	327,5	0,9	0,8	69,2	70,1
4 Bosquines i prats	140,8	129,2	0,8	0,8	61,7	56,4
6 Sòl amb veg. escassa	403,4	463,8	0,8	0,7	79,0	67,4
8 Fruiters secà	595,8	598,5	0,8	0,7	55,5	46,5
9 Fruiters regadiu	-	606,5	-	0,8	-	70,8
11 Conreus herb. secà	143,2	139,4	0,9	0,9	64,8	49,9
12 Conreus herb. regadiu	214,7	228,5	0,9	0,9	80,0	75,2
13 Aigua continental	186,4	132,0	0,7	0,9	68,3	79,3

Les coníferes mostren un retrocés en superfície i en el nombre de taques. La mida mitjana ha passat a ser la meitat, i els fragments que queden han perdut agregació (taula 3.2).

Com elements de canvi paisatgístic convé destacar que hi ha alguns conreus abandonats a l'àrea nord-est de la unitat, que es concentren als pendents més accentuats de la confluència entre els rius Segre i Llobregós.

D'altra banda, és important destacar que tant Ponts com Artesa de Segre presenten una destacada dinàmica urbana. Des dels anys 60 aquestes poblacions reben immigrants, primer d'altres zones d'Espanya, i actualment d'altres països. A hores d'ara, Ponts, Artesa de Segre i les seves rodalies, se situen en una zona de creixement poblacional positiu.

Valors paisatgístics

Valors naturals i ecològics

En aquesta unitat hi ha part de l'espai ES5130015 **Serres del Montsec, Sant Mament i Mitjana** i de l'ES5130014 **Aiguabarreig Segre-Noguera Pallaresa**, ambdós inclosos a la Xarxa Natura 2000. Tots dos estan catalogats com a LIC (Lloc d'Interès Comunitari) i ZEPA (Zona d'Especial Protecció per a les Aus) (taules 3.3 i 3.4).

La meitat del territori és considerada connector biològic.

La major part de la unitat Mig Segre pertany al **Pla de Recuperació del Trencalòs**.

La **Reclosa del Canal d'Urgell** és una zona humida amb una bona representació d'hàbitats aquàtics i terrestres. De fet al llarg de la ribera del riu Segre hi trobem alberedes, salzedes i altres boscos de ribera considerats hàbitats d'interès comunitari (*Populion albae*).

Taula 3.3: Valors reals (ha) i valors absoluts (% del total de la superfície de la unitat) dels valors ecològics

PEIN	ENPE	CUP	XEN	Zones humides	ZRP	FIC
0	0	45,5	5.685,7	27,4	0	0,7
0	0	0,3	40,5	0,2	0	0

PEIN Pla d'Espais d'Interès Natural; ENPE Espais Naturals de Protecció Especial; CUP Forests Gestionades pel Departament de Medi Ambient; XEN Xarxa de connectors ecològics; ZRP Zones amb requeriment de protecció i FIC Flora d'Interès Comunitari.

Taula 3.4: Valors reals (ha) i valors absoluts (% del total de la superfície de la unitat) de la Xarxa Natura 2000

XN 2000	ZEPA	LIC	Exclòs
705	705	705	0
5	5	5	0

XN 2000 Xarxa Natura 2000; ZEPA Zones d'Especial Protecció per a les aus; LIC Lloc d'Interès Comunitari.

Valors històrics

El **poblat ibèric d'Antona** i la **cova d'Antona**, aquesta última declarada patrimoni artístic de la Humanitat, situades ambdues al terme municipal d'Artesa de Segre, representen l'empremta de la primitiva civilització mediterrània al territori. D'altra banda, el seu atractiu turístic se suma al seu valor paisatgístic, ja que des d'aquests indrets es pot gaudir de panoràmiques molt interessants. Les restes del poblat ibèric es troben encerclades per un meandre del riu Segre quasi davant del santuari romànic de Salgar (*unitat Aspres de la Noguera*), al qual es pot accedir a través del vessant nord del jaciment.

Aquesta unitat presenta un gran nombre d'esglésies, monestirs i castells escampats pel territori, que paisatgísticament li donen un valor destacat, atès que des d'aquestes fites, sovint situades en llocs elevats, es poden obtenir panoràmiques molt interessants de la unitat. Aquestes construccions són una herència històrica d'un territori que havia estat l'avantguarda de la Catalunya Vella porta d'entrada o llindar amb la Catalunya Nova. Alguns d'aquests edificis són el **castell de Montmagastre**, situat al cim d'un turó que conserva solament els fonaments d'alguns murs i restes de la cisterna; el **castell de Vilves**, amb una gran torre quadrada i els seus murs de contenció; el **castell de Ponts**, que conserva algunes restes de murs i de torres que s'han anat desplomant al llarg dels anys; el **castell d'Artesa o castellet**, el qual, el 1972 sobre les restes d'una torre islàmica, es va construir un monument al sagrat cor; i el **castell de Grialó**, que consta de restes de murs i d'una capella en ruïnes.

També cal fer referència a la colònia al nucli del Pont d'Alentorn, un antic complex industrial anomenat **La Fàbrica**. S'obrí l'any 1906 i es dedicà a la filatura i la fabricació de teixits. La indústria va tancar definitivament l'any 1967 quan era coneguda amb el nom de "Hilaturas del Segre SA". Els prop de 60 habitatges que formaven la colònia industrial van quedar abandonats (l'any 1960 constaven 269 habitants en el padró). Actualment s'han rehabilitat, però paisatgísticament tenen molt interès perquè són records de l'activitat tèxtil que es va desenvolupar en aquest territori.

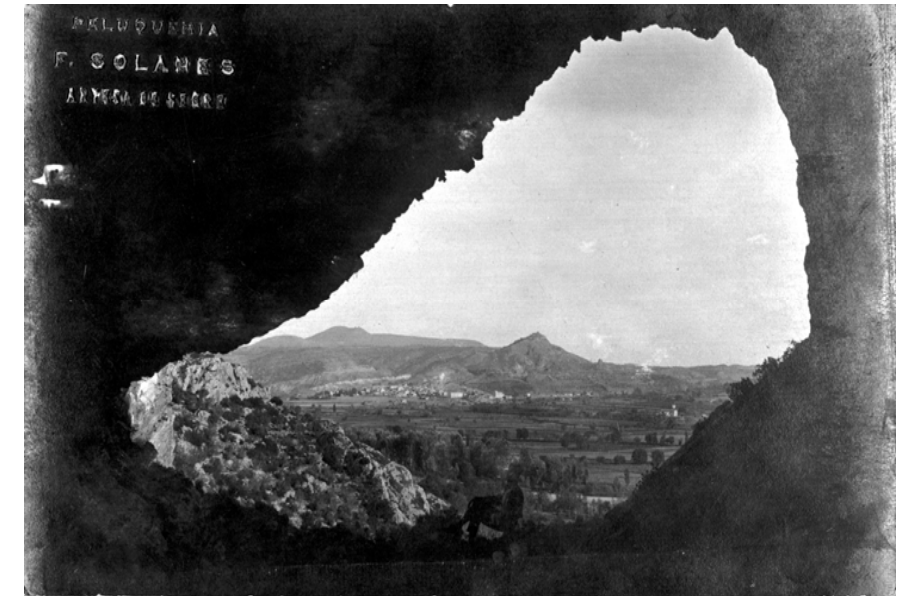

Figura 3.7. Imatge antiga de la cova d'Antona, que ha estat declarada patrimoni artístic de la Humanitat. Al fons de la fotografia, Artesa de Segre. Imatge cedida pel Servei d'Audiovisuals de la Fundació Pública Institut d'Estudis Ilerdencs de la Diputació de Lleida.

Valors religiosos i espirituals

Dos processons al municipi de Ponts i un aplec al municipi d'Artesa de Segre són els valors religiosos més significatius d'aquesta unitat de paisatge.

També cal destacar el monestir benedictí de **Santa Maria de Gualter**, a dos quilòmetres de Ponts, però al terme municipal de la Baronia de Rialb. Actualment, tot i que està arruïnat, hi resta part del claustre, els murs i els arcs de volta.

Dalt d'un tossal s'alça l'església de **Sant Pere de Ponts**, que pertany a un antic monestir de canonges.

Al terme municipal d'Artesa de Segre hi ha el santuari de la **Mare de Déu de Refet**, al camí que porta a Ponts, darrere del **monestir de Refet** d'estil romànic i del segle XIII. També convé esmentar el santuari de la **Mare de Déu de Vedrenya**.

Per la seva importància paisatgística, cal destacar el **dolmen de Sols de Riu**, prop de la desembocadura del Rialb al Segre. És un monument funerari alçat fa més de quatre mil anys i que va ser traslladat del seu indret original per salvar-lo de les aigües de l'embassament de Rialb. També convé mencionar el **dolmen de Malagastre**.

Valors simbòlics i identitaris

Una de les festes més populars i conegudes de la unitat Mig Segre i de la comarca de la Noguera és la festa del **Ranxo**, a Ponts, que se celebra per al Carnaval. Es cuina enmig del carrer una mena d'escudella catalana per a més de 7.000 comensals. D'altra banda, hem trobat quatre llegendes lligades als valors paisatgístics de la unitat. També hi ha la **Fira del Meló** d'Artesa de Segre.

Valors estètics

Entre els elements estètics singulars, convé destacar la ribera del Segre. Per exemple, les pollancredes situades a la vora de Ponts. En aquest tram del riu, especialment al meandre accentuat de la costa de Sant Joan, just abans de la trobada amb el Llobregós, hi ha una àrea important de vegetació de ribera. En aquesta zona també es localitza la presa del canal d'Urgell que en aquesta unitat segueix el curs del Segre.

Més enllà de la ribera estricta, convé destacar el valor paisatgístic de la franja de transició entre el paisatge fluvial i el paisatge de l'interior ocupada per masses de boscos mixtos de roure de fulla petita, pinedes de pinassa i carrascars. La presència de la plataforma del riu s'accentua per l'existència d'aquests elements i pel contrast de color, de textura i de transformació estacional.

En aquest paisatge marcat pels meandres del tram mitjà del Segre, la vegetació forestal alterna amb els camps, de forma que la matriu principal és agroforestal instal·lada sobre terrasses amb una forma particularment sinuosa que segueix i subratlla la morfologia del terreny.

Es podria destacar el patró agrícola de la plana a l'entorn de Rialb, fàcilment perceptible vora Gualter. Es tracta d'un mosaic típic agroforestal mediterrani, amb franges sinuoses de vegetació de carrascars que s'ajusten als pendents i es barregen amb les parcel·les agrícoles. El seu interès s'intensifica en el contacte amb els pendents més accentuats, on s'inicien les masses de boscos compactes. En aquest cas, el patró és delimitat per algunes masses d'arbres caducifolis joves a la part oest, i per d'àrees ocupades per pinassa a la part est. Aquest doble contrast entre els dos límits del patró intensifica la força de la seva imatge visual.

Es donen lloc, convé tenir en compte la presència de nuclis urbans alineats al riu Segre, Baldomar, Colldelrat, Alentorn, Vall-Ilebrera, Anya, Torreblanca, Gualter, i, òbviament, Ponts i Artesa de Segre (fig. 3.8). Es tracta d'un patró conformat per una sèrie de nuclis urbans estretament relacionats amb el curs d'un riu. Malgrat que la majoria del nuclis urbans antics estan estancats on procés de regressió, Ponts i Artesa de Segre han crescut i el seu desenvolupament ha mantingut ben poc del seu caràcter tradicional.

Figura 3.8. Pont de la carretera L-512 sobre el riu Segre, al Pont d'Alentorn (11.1.2005).

Principals rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge

Tenen alt valor escènic les rutes d'Anyà a Montmagastre, de Seró a Colldelrat i Artesa de Segre- Baldomar.

Gran part d'aquesta unitat manté escasses relacions visuals internes i es caracteritza per unes condicions pràcticament nul·les de domini visual. La seva configuració topogràfica, de vall closa i autònoma, provoca que la visibilitat sigui directa al seu entorn més pròxim i es centri al interior de la vall.

Des d'aquesta unitat es poden percebre els cims més elevats de la unitat *Montsec*, amb la serra de Comiols, tot i que en realitat és de forma bastant discontinua.

D'altra banda aquesta unitat es presenta com a referència visual per a la resta del territori. Des de les altres unitats es destaca, el turó de Montgamastre, amb el castell homònim, i també, de forma particularment persistent, la zona de Colldelrat amb el castell de Grialó.

Si seguim el curs del Segre, la visibilitat es tanca sobre l'entorn més pròxim i es mostra una seqüència de conreus herbacis de secà, rouredes de roure de fulla petita, pinedes de pinassa i boscos mixtos de roure i pins. Com a horitzó permanent apareix la serra del Montsec de Rúbies.

Les ribes del riu es destaquen per l'existència de plantacions de pollancredes i boscos mixtos de roures; però del riu mateix tan sols en

podem intuir la presència, donat que resta a una cota més baixa de la vall i, per tant, fora de la visió.

L'àmbit de visió des de la carretera C-14, que creua la unitat i du d'Artesa a Ponts, ens mostra en primer terme conreus herbacis de secà i, en un segon pla, apareix una seqüència de carrascars i garrigues de coscoll.

Els dominis visuals des de la perifèria dels nuclis urbans d'Artesa de Segre i de Ponts són similars i es caracteritzen per un entorn molt compacte, no fragmentat, en el qual es veuen conreus herbacis de secà i conreus de regadiu al costat mateix del riu. Al fons, com a horitzó permanent, les *Aspres de la Noguera* i la muntanya de Sant Mamet i, més enllà, la cadena del Montsec.

Els principals miradors de la unitat es troben a Montargull (panoràmiques al sud de la unitat); a Anyà (panoràmiques al sector central del territori); al Gos (panoràmica del segment central de la unitat *Vall del Llobregós*, i també del sector sud-oriental del *Mig Segre*); i, al darrer terme, al castell de Montsonís (panoràmiques a la unitat *Aspres de la Noguera* i a l'extrem sud-occidental de la unitat).

Riscos i impactes

Riscos

- Risc d'expansió de guixos als Planers, Sant Pere, la Coma, al costat del poble de Baldomar i al costat d'Artesa de Segre.
- Risc molt alt d'incendi forestal a zones molt concretes al costat de Baldomar, Artesa de Segre, Colldelrat, el Gos, Torreblanca, Ponts, i en darrer lloc, a la costa de Sols del Riu i l'obaga del Boleter.
- Zones vulnerables per contaminació de nitrats a l'oest d'Artesa de Segre.
- Risc d'erosió elevat en els pendents majors del 30%, sobretot als barrancs en el curs del riu.
- Presència freqüent i abundant d'espècies al·loctones de males herbes als conreus de regadiu (*Abutilon theophrasti*, *Amaranthus retroflexus*, *A. hybridus*, *Datura stramonium*, etc.) que ressegueixen el curs del riu Segre.

Impactes

- Són zones d'alta exposició visual: les Crestes a la costa del Refet i a la costa Rasa; el Montgamastre; i l'àmbit de primer pla de la part interior de la vall.
- Hi ha cultius abandonats a determinades zones: al Montgamastre, a Sant Isidre, i a la Torre de Rialb. També a la zona industrial de Ponts.
- Existeix pressió per a un canvi paisatgístic a la zona que s'irrigarà amb el canal Segarra-Garrigues, que perdre el seu caràcter de secà.
- Presència de zones d'extracció minera a la zona del Pont d'Alentorn i de Vilves al costat del riu Segre.
- Gran concentració de zones nues entre Ponts i Gualter.

- Nova infraestructura de producció d'energia: l'embassament de Rialb.
- Hi ha dues depuradores: la de Ponts i la de la Baronia de Rialb.
- Presència d'un abocador al nord de Ponts.
- Gran concentració de línies d'alta tensió que travessen tota la vall entre Ponts i Gualter.

Descripció de la possible evolució del Mig Segre

Sembla segur que la dinàmica d'abandonament rural dels llogarrets i de concentració poblacional als nuclis d'Artesa i Ponts continuarà i, per tant, també el seu creixement i transformació d'usos del sòl per a urbanització i industrialització.

Està en estudi la transformació al regadiu de gran part de la unitat (*taula 3.5*).

Taula 3.5: Valors reals (ha) i valors relatius (% del total de la superfície de la unitat) dels nous regadius

A iniciar	En execució	En planificació	En estudi
160,8	0	6.180,6	0
1,1	0	44	0

Quan l'embassament de Rialb estigui a plena capacitat, el tram immediat del riu Segre i les seves ribes es podrà començar a irrigar (entre Ponts i Artesa de Segre).

D'altra banda, és evident que la regulació del cabal del riu permetrà un augment del bosc de ribera, en reduir-se el risc d'inundacions.

Com en altres unitats, els efectes d'un possible canvi climàtic poden afectar les masses de boscos mixtos de roure de fulla petita, pinedes i carrascars, desplaçant-los altitudinalment, i alterar la seva composició florística, a banda de reduir-ne la seva diversitat. És previsible que augmenti el perill d'incendi, que ja és alt a zones concretes del Mig Segre. La coincidència espacial d'incendis i zones amb elevat risc d'erosió, disseminades per tota la unitat paisatgística podria generar processos de degradació molt importants.

Les noves condicions ambientals amb el canvi climàtic seran més limitants per als secans i poden reforçar la dinàmica d'abandonament de les zones no regades.

A la unitat es donen bones condicions per a l'aprofitament de l'energia solar, cosa que podria introduir nous elements de canvi en el futur.

AVALUACIÓ DEL PAISATGE

Avaluació d'amenaques i oportunitats

Amenaces	Oportunitats
<ul style="list-style-type: none"> • La proliferació de conreus abandonats, zones nues, extraccions d'àrids, granges i infraestructures relacionades amb el tractament de residus suggereix processos de desenvolupament urbà i industrial que allunyen cada cop més Artesa i Ponts de la seva imatge tradicional. A més, aquestes transformacions impliquen l'ocupació del sòl més fèrtil de la unitat. • La invasió d'espècies exòtiques el corredor del Segre s'hauria de controlar i/o procedir a la seva eradicació. • Proliferació desordenada de les activitats recreatives al voltant de l'embassament de Rialb.	<ul style="list-style-type: none"> • Hi ha potencial per al desenvolupament turístic, esportiu i recreatiu al corredor del Segre, sobretot si es controlen les activitats d'extracció, principalment les graveres del riu, i es poden recuperar les extraccions abandonades mitjançant projectes creatius, vinculats a la revalorització i interpretació d'aquest espai singular. • Artesa constitueix el cor d'una zona amb abundants valors religiosos i històrics, que inclouen poblats, castells, esglésies i torres. Tots ells es podrien posar en valor i integrar en una oferta turística renovada per la zona. • El potencial turístic del nord de la unitat es pot veure beneficiat per la iniciativa LEADER+, finançada per la Unió Europea. Aquesta iniciativa es dirigeix al Montsec i el seu entorn i té com a objectius la millora de la qualitat de vida de l'àrea, la promoció dels productes locals i l'incentiu a un ús dels recursos naturals i culturals presents al territori.

PLANIFICACIÓ DEL PAISATGE

Objectius de qualitat paisatgística

Els objectius de qualitat paisatgística (OQP) que s'exposen a continuació són específics d'aquesta unitat de paisatge. Igualment, també són d'aplicació els objectius de qualitat paisatgística definits per a tot l'àmbit territorial de Terres de Lleida continguts en el capítol 12 de la present memòria (volum 1).

OQP3.1

Un paisatge fluvial del riu Segre i un entorn del pantà de Rialb ordenats, ben conservats i gestionats, que mantingui la singularitat del bosc de ribera i que permeti el seu gaudi per part de la població.

El riu Segre creua de nord-est a sud-oest aquesta unitat de paisatge, amb espais ben singulars com les pollancredes situades a la vora de Ponts, i les hortes properes a les poblacions. A la riba del riu s'hi han anat assentant els diferents nuclis esdevenint el principal eix vertebrador de la unitat (Baldomar, Colldelrat, Alentorn, Anya, Torreblanca, Gualter, Ponts i Artesa de Segre). Aquesta circumstància també ha fet que sigui, a la rodalia de les poblacions i a les vores de les carreteres, un paisatge afectat per la proliferació de sòl industrial i granges.

OQP3.2

Un paisatge agrícola tradicional entre Artesa de Segre i Ponts viu i ben gestionat.

Aproximadament el 47% de la unitat de paisatge presenta una bona o moderada aptitud agrícola. És a la meitat oest de la unitat, on la vall és més ampla, on es concentren les terres de major aptitud agrícola. En aquest sentit, destaca la plana inundable del riu Segre aigües amunt d'Artesa de Segre.

OQP3.3

Un paisatge on les noves infraestructures i les noves edificacions no malmetin la perspectiva paisatgística del turó de Montmagastre i dels cims del Montsec.

El Montmagastre és un turó que té un perfil molt característic, visible des de gran part de la unitat i esdevé un fons escènic que és mereixedor de mantenir-se així, sense cap infraestructura o edificació aïllada que en distorsioni la seva visibilitat. Tampoc hauria d'alterar-se la visibilitat dels cims més elevats del Montsec, amb la serra de Comiols.

OQP3.4

Un paisatge de construccions defensives revaloritzat com a senyal d'identitat d'aquesta zona i net d'elements distorsionadors per a la contemplació d'àmplies panoràmiques.

Des de la nombrosa varietat de castells i torres escampats per aquest territori, herència d'una zona que fou avantguarda del llinar entre la Catalunya Nova i la Vella, fites totes elles situades en llocs elevats, es poden obtenir panoràmiques de gran interès paisatgístic. Són el Castell de Montmagastre, castell de Vilves, Castell de Ponts o d'Artesa, que constitueixen un paisatge de construccions defensives de primer ordre a Terres de Lleida.

Àrees amb valors especials a protegir

- Antics recs anteriors al Canal d'Urgell.
- Hàbitat de ribera del riu Segre i afluents.
- Fons escènics del turó de Montmagastre, puig de Grialó, puig d'Estany, puig de la Solana i cap del Pla.
- Façanes fluvials de les poblacions situades seguint el curs del riu Segre (Baldomar, Alentorn, Anya, Torreblanca, Gualter, Ponts i Artesa de Segre).

Àrees de foment de la gestió

- Àrees compreses a la Xarxa Natura 2000 (Serres del Montsec, Sant Mamet i Mitjana i Aiguabarreig Segre-Noguera Pallaresa).
- La zona humida de la Resclosa del Canal d'Urgell.
- Elements més significatius del patrimoni històric i els seus entorns: poblat ibèric i cova d'Antona, ermita castell de Montmagastre, colònia industrial "La Fàbrica", monestir de Santa Maria de Gualter i dolmen de Sols de Riu.
- Mosaic agrícola i forestal de la plana a l'entorn de la Clua.
- Plantacions de pollancre i vinyes situades a la plana al·luvial del riu Segre.

Àrees susceptibles d'accions d'ordenació

- Recorreguts de les línies elèctriques que creuen la unitat entre Ponts i Gualter i per Colldelrat.
- Àrees de conreu recentment abandonat a Montmagastre, Sant Isidre a Ponts i la Torre de Rialb.
- Façanes urbanes i accessos dels nuclis d'Artesa de Segre, Ponts i Baldomar.
- Zones industrials de Ponts i Artesa de Segre.
- Activitats extractives al riu Segre a les àrees properes al Pont d'Alentorn i Vilves.
- Traça del nou canal Segarra-Garrigues entre Ponts i Gualter.
- Condicionar els miradors de la unitat:
  - a) Montargull
  - b) Anya
  - c) El Gos
  - d) Castell de Montsonís
  - e) Montmagastre
  - f) Carretera C-14 Artesa – Ponts
- Senyalitzar els recorreguts d'interès o itineraris paisatgístics als punts de principi i final:
  - a) Artesa de Segre – Vernet - Alòs de Balaguer
  - b) Tudela de Segre – Seró – Colldelrat
  - c) Gualter – Folquer
  - d) Anya – Montmagastre